

การคบคนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา Making Friends according to Buddhist principles

¹แม่ชี บุญช่วย ศรีเปรม ²โยตะ ชัยวรมันกุล

¹Mae Chee Boonchuay Sriprem ²Yota Chaiworamankul

¹คณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

²สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

²Faculty of Buddhism, Buddhapanya Sri Thawarawadee

¹Corresponding Author, E-mail: Yota.chai.1339@gmail.com

Received May 23, 2024; Revised June 25, 2024; Accepted: June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคบคนตามคำสอนของพระพุทธเจ้า นั่น ผู้คบจำเป็นต้องใช้ปัญญาสังเกตดูพฤติกรรมของคนที่เราคบ ถ้าคนที่เราคบเป็นปาปมิตร ย่อมชักชวนคนให้ทำกรรมไม่ดี ซึ่งคิดแต่เรื่องที่ไม่ดี พูดแต่คำที่ไม่ดี ทำแต่สิ่งที่ไม่ดี ลักษณะเช่นนี้ เป็นคนพาล ในขณะที่คนดีเป็นเหมือนกัลยาณมิตร ประกอบด้วยการกระทำที่ดี คือ ย่อมคิดแต่เรื่องที่ดี พูดแต่คำดี ทำแต่สิ่งที่ดี ลักษณะเช่นนี้ เป็นบัณฑิต ผลที่เกิดจากการคบคนดีและไม่ดี คือ การคบคนไม่ดีย่อมตัดประโยชน์ทั้ง 2 คือประโยชน์ในปัจจุบันและสัมปรายภพ การคบคนดีเป็นมงคล การคบคนดีย่อมนำความสุขมาให้ทั้งในภพนี้ ภพหน้า และประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน จึงเป็นมงคลสูงสุดในพระพุทธศาสนา
คำสำคัญ: การคบ; มงคล; พระนิพพาน

Abstract

This article aims to study associating with people according to the Buddha's teachings, the persons who you are with must use wisdom to observe the behavior of the persons who you are with. If the persons we are with are a friend encourage one to do the bad action, which is to think only of bad things, saying only bad words and doing only bad things. This is characteristic of a bad person. While a good person likes to be a good friend. It consists of the meritorious actions: he thinks only good things, speaks only good words, and does good things. This is the characteristic of a wise man. The result of associating with good and bad people is that associating with bad people cancels out both benefits: the present benefits and benefits in the next world. Associating with good people is auspicious. Because associating with good

people brings happiness in this world and the next, and the highest benefit is nirvana. Therefore, it is the most auspicious thing in Buddhism.

Keywords: Association; Auspice; Nirvana

บทนำ

คำว่า การคบคน นั้นมาจากคำสอนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาหลายเรื่องด้วยกัน เช่น เรื่องความสำคัญของกัลยาณมิตรที่ปรากฏในคำสอนว่า หลักธรรมสำคัญว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้ อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อม ไปเหมือนความมีกัลยาณมิตร (มิตรดี)นี้ เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และ อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 71 หน้าที่ 13, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เมื่อกล่าวถึงความเป็นมิตรจึงเป็นการกล่าวถึงการที่มนุษย์ไม่อาจอยู่ลำพังคนเดียวได้ จำเป็นต้องอาศัยผู้อื่นในการดำเนินชีวิตดังปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครูอาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตรทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำ เป็นที่ปรึกษา ได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า ในแง่การศึกษาและพัฒนาปัญญานั้น กัลยาณมิตรจัดเป็นระดับความเจริญ ปัญญาในขั้นศรัทธา และยังเป็นทั้งผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้ง หลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุบายต่างๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่างๆ ทุกอย่างที่มีหน้าที่ให้ การศึกษาจะพึงจัดทำ เพื่อให้การศึกษาอบรมได้ผลดีตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรมและสิ่งแวดลอมทางสังคมทั้งหลายที่ดีงาม เป็นประโยชน์ เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564)

ในแง่คำอธิบายทางพระพุทธศาสนาจึงพิจารณาบุคคลที่เชื่อว่าเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวไว้ยัง รวมถึงการจัดแบ่งบุคคลที่จะคบกันได้นั้นเป็นกลุ่มเป็นพวกตามระดับสติปัญญา รวมถึงการแบ่งคนไป ตามลักษณะโดยจะแยกว่าบุคคลต่างๆ นั้นมีลักษณะที่ต่างกันไปแล้วคือ บุคคล 4 จำพวกไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก คือ 1) อุกมภูติธัญญ์ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน 2) วิปจิตัญญ์ ผู้ เข้าใจต่อเมื่อขยายความ 3) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ 4) ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือ พยัญชนะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 133 หน้าที่ 95, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, 2539) มีคำอธิบายเพิ่มเติมในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกว่า 1) อุกมภูติธัญญ์ คือ บุคคลที่ บรรลุธรรมพร้อมกับเวลาที่ท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง 2) วิปจิตัญญ์ คือบุคคลที่ฟังอธิบายเนื้อความแห่ง ภาสิตโดยย่อให้พิสดารจึงบรรลุธรรม 3) เนยยะ คือบุคคลที่บรรลุธรรมตามลำดับ คือ โดยการแสดง ถาม มนสิการ โดยแยกคาย มีการเสพ การคบ การเข้าไปนั่งใกล้กัลยาณมิตร 4) ปทปรมะ คือบุคคลที่ ต้องฟังมาก กล่าวก็มาก ทรงจำมาก บอกสอนก็มาก แต่ไม่ได้บรรลุธรรมในชาตินั้น (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 36 ข้อที่ 148-151 หน้าที่ 92, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะพบว่าในพระพุทธศาสนายกย่องการคบคนในพระพุทธศาสนา ควรเลือกบุคคล 3 จำพวก คือ 1) อุกมภูติธัญญ์ ได้ฟังหัวข้อธรรมที่บัณฑิตมีพระพุทธเจ้า เป็นต้นแสดง ก็บรรลุพระอรหันต์ 2) วิปจิตัญญ์ ได้ฟังหัวข้อธรรมที่บัณฑิตนำมาอธิบายก็บรรลุพระอรหันต์ได้ 3) เนยยะ ได้ฟังธรรมที่ท่านสอนแล้ว

นำไปคิดพิจารณา สอบถาม จดจำและปฏิบัติตาม ก็สามารถบรรลุธรรมได้ ส่วนพทปรมะ เป็นบุคคลไม่ควรคบ เพราะการคบคนที่ถูกเลือกแล้วจะนำไปสู่การได้รับผลที่ดีหรือไม่ดีตามมาด้วย ดังข้อความว่า “บัณฑิตรู้การคบของตน เหมือนกับไปไม้ห่อสิ่งของแล้ว ไม่พึงเข้าไปคบหาสัตว์บุรุษ พึงคบหาแต่สัตว์บุรุษ เพราะสัตว์บุรุษย่อมนำไปสู่สนรก ส่วนสัตว์บุรุษย่อมช่วยให้ไปถึงสุคติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 185 หน้าที่ 501, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงปรากฏว่ามีการแยกคนควรคบได้ และไม่ได้ไว้โดยละเอียดในทางพระพุทธศาสนา

ในบทความนี้จะกล่าวถึงการเลือกคบคนในมงคลสูตร บนฐานของการเลือกคบอันมาจากคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไม่ให้คบคนพาล ให้คบบัณฑิต เพราะคนพาลหมกมุ่นอยู่ในอกุศลกรรมบถ 10 ไม่มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เนื่องจากขาดปัญญา ส่วนบัณฑิตควรคบ เพราะดำเนินชีวิตด้วยปัญญาคือ ดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถ 10 เพื่อบรรลุอริยมรรคมีองค์ 8 สรุปโดยย่อคือศีล สมาธิ ปัญญาด้วยเหตุนี้ การคบคนเช่นไรก็จะเป็นเช่นนั้น การคบบัณฑิตจึงเป็นอุดมมงคล แต่ขณะเดียวกันจะพบว่าวิธีการอธิบายถึงคนพาลนั้นมีการแจกแจงละเอียดให้เห็นลักษณะที่ต่างๆ ของคนพาลอย่างละเอียดที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างจากบัณฑิตอันเป็นการช่วยย้ำให้เห็นข้อยืนยันว่าคนพาลนั้นมีการคิด พูดและทำที่ต่างจากบัณฑิตอย่างชัดเจน จึงควรนำมาขยายและอธิบายให้เห็นลักษณะดังกล่าวและเสนอวิธีการวิเคราะห์คัมภีร์นี้ตามลำดับ

ลักษณะของคนในมงคลสูตร

คนในมงคลสูตรนั้นแบ่งออกเป็นจำพวกใหญ่ๆ 2 ประเภทคือ

1. **คนพาล** ในพาลบัณฑิตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่า " ภิกษุทั้งหลาย คนพาลในโลกนี้มี 3 อย่าง คือ

ก. หูจันติตจันตี ชอบคิดเรื่องที่ชั่ว

ข. หุพาสิตภาสี ชอบพูดแต่เรื่องที่ชั่ว

8. หุกกฏมมการี ชอบทำแต่กรรมที่ชั่ว

ปกติของคนพาล มีลักษณะเป็นเครื่องกำหนดหรือเป็นเครื่องหมายให้รู้ได้ว่าคนเช่นนี้เป็นคนพาล คือคนพาลเมื่อคิดย่อมคิดแต่เรื่องไม่ดีด้วยอำนาจอภิชฌา (ความโลภ) พยาบาท (ความโกรธ) และมัจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) เมื่อพูดก็พูดแต่วจีทุจริตคำชั่วๆ มีมุสาวาทเป็นต้น เมื่อทำก็ทำจำเพาะแต่กรรมชั่วๆ ด้วยสามารถแห่งกายทุจริตมีปาณาติบาต เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ คนพาลย่อมประสบทุกข์ เพราะประพฤตินั้นไม่ดี

ยกตัวอย่างที่ 1 ในครั้งพุทธกาล พวกโจรมักไปตัดช่อง ย่องเบาลักขโมยสิ่งของต่างๆ ในบ้านของคนอื่น หรือเป็นชู้กับภรรยาคนอื่น เทียวดักปล้นฆ่าชิงทรัพย์ เมื่อคนของพระราชา (ราชบุรุษ) จับโจรที่เป็นคนพาลได้ พระราชาจึงรับสั่งให้ลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ทำผิดเล็กน้อยมีการเมียนตีด้วยแส หวายเป็นต้น หรือทำผิดมากกว่าเดิมอีกอาจถูกตัดอวัยวะมีมือ เท้า หู จมูก เป็นต้น ถ้าทำผิดขั้นรุนแรงจะถูกราดด้วยน้ำมันเดือดๆ หรือโทษหนักมากก็就会被ประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะ นี่เป็นโทษในปัจจุบัน เมื่อโจรนั้นตายแล้ว ย่อมได้รับผลกรรมอย่างหนักในปรโลก คือต้องไปเกิดในอบายภูมิ ทุกคติ วินิบาต นรก ซึ่งเป็นสถานที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ด้วยเหตุนี้ การคบคนพาลคือการเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ดีจึงมีแต่ความพินาศอย่างเดียว

ยกตัวอย่างที่ 2 พระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสารไปคบกับพระเทวทัตซึ่งเป็นคนพาล จึงถูกพระเทวทัตยุยงให้ปลงพระชนม์พระบิดา เพื่อต้องการครองราชย์สมบัติโดยเร็ว ไม่ต้องรอนจนาภาพหรือสวรรคต พระเจ้าอชาตศัตรูหลงเชื่อจึงหาวิธีทำปิตุฆาต (ฆ่าพระบิดา) จนสำเร็จ ไม่ใช่เพียงเท่านี้ พระเทวทัตยังทำการหมิ่นชั้วที่เป็นครุกรรมเพิ่มขึ้นอีก คือกลั้งศิลาเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า แต่ไม่สามารถปลงพระชนม์ได้ มีเพียงสะเก็ดศิลาที่กระเด็นไปถูกพระบาทของพระพุทธเจ้าทำให้ห้อพระโลหิตเท่านั้น ถึงกระนั้นพระเทวทัตได้ทำการหมิ่นชั้วโดยปล่อยข้างนาพาครีซึ่งเป็นช้างที่ดุร้ายมากไปทำร้ายพระพุทธเจ้าอีก แต่ช้างไม่อาจปลงพระชนม์ได้ สุดท้ายพระเทวทัตได้ทำการยุยงสงฆ์ให้แตกจากกัน จนไม่สามารถทำสังฆกรรมได้ ภายหลัง พระเทวทัตได้สำนึกผิดและเดินทางไปขอขมาพระพุทธเจ้า แต่ด้วยผลแห่งครุกรรม จึงถูกธรณีสูบลงสู่อเวจีนรก เป็นที่ของของข้อความว่า บุคคลไม่ควรคบพวกราชบาปมิตร ไม่ควรคบบุรุษต่ำทรามควรคบกัลยาณมิตร ควรคบบุรุษผู้สูงสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 16 หน้า 25, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2 บัณฑิต ในปณิตยวรรคที่ 6 อธิบายว่า คนที่ยินดีในอกุศลกรรม มีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่า ปาปมิตร ส่วนคนที่ชักนำในเหตุอันไม่สมควร มีการดัดช่อง เป็นต้น ชื่อว่าบุรุษต่ำช้า บุคคลไม่ควรคบ คือไม่ควรเข้าใกล้คนเหล่านั้น ส่วนคนที่ยินดีในกุศลกรรม ชื่อว่าเป็นทั้งกัลยาณมิตรและเป็นสัตบุรุษ บุคคลควรคบคือควรนั่งใกล้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565)

การคบบัณฑิตการคบบัณฑิตในมงคลสูตร มีพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ชื่อว่าบัณฑิต เมื่อไม่คบคนพาลก็ชื่อว่าคบบัณฑิต คำว่า “บัณฑิต” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เช่น พระสงฆ์ สามเณรผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นแบบอย่างและให้คำแนะนำพุทธศาสนิกชนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว ครู อาจารย์ที่อบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดี เพื่อนที่แนะนำเพื่อนให้ทำดี

ลักษณะบัณฑิตจึงตรงข้ามกับคนพาลเสมอคือ บัณฑิตมีลักษณะ 3 อย่าง คือ

ก. สุจิตตจินตี่ บัณฑิตมีปกติคิดแต่เรื่องดี ชอบคิดดี ได้แก่ มโนสุจริต 3 อย่าง 1) ไม่คิดอยากได้สิ่งของคนอื่น 2) ไม่คิดพยายาลปองร้ายคนอื่น 3) มีความเห็นถูกต้องตามหลักธรรม ด้วยเหตุนี้ บัณฑิตจึงเป็นกัลยาณมิตร

ข. สุภาสิตภาสี พูดแต่คำพูดที่ดี ชอบพูดดี ได้แก่ วาจิสุจริต 4 อย่าง 1) ไม่พูดเท็จ 2) ไม่พูดหยาบ 3) ไม่พูดส่อเสียด 4) ไม่พูดฟ้อเจ้อ

ค. สุกตกมมการี กระทำแต่สิ่งที่ดี ชอบทำดี ได้แก่ กายสุจริต 3 อย่าง 1) ไม่ทำปาณาติบาต 2) ไม่ลักทรัพย์ 3) ไม่ประพฤติดินในกาม

ในพระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค พระอานนท์เถระกราบทูลพระพุทธเจ้าถึงเรื่องกัลยาณมิตรดังปรากฏในอุปัชฌาสสูตรว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีเป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ (ส.มหา.14/4) แม้พุทธองค์ก็ทรงเป็นกัลยาณมิตรของชาวโลก ส่วนพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็เป็นกัลยาณมิตรของภิกษุทั้งหลาย เพราะผู้ไปหาบัณฑิตหรือกัลยาณมิตรอยู่เสมอ ย่อมถูกชักนำไปในทางที่ดีและทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ สามารถเข้าถึงธรรมรส คือศีล สมาธิ ปัญญาได้

ตัวอย่างเช่น พระฉันทนเถระชอบด่าเสียดสีพระอัครสาวก พระพุทธเจ้าทรงทราบข่าวนั้นจากภิกษุ จึงรับสั่งให้เรียกพระฉันทนเถระมา ตรัสเตือนถึง 3 ครั้งว่า “ฉันทนะ ชื่อว่าอัครสาวกทั้งสองเป็นกัลยาณมิตร เป็นบุรุษสูงสุด เธอจงเสพ จงคบกับกัลยาณมิตรเห็นปานนี้” พระฉันทนเถระรับฟังโอวาทของพระพุทธเจ้าแล้วนั่งฟังเพียงชั่วขณะ หลังจากนั้นก็ด่าภิกษุเหมือนเดิม พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าจะทำอย่างไรกับพระฉันทนเถระ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า หลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว ให้ภิกษุลงพรหมทัณฑ์ พระฉันทนเถระถูกภิกษุลงพรหมทัณฑ์ จึงได้รับความทุกข์และเสียใจอย่างหนักถึงกับเป็นลมสลบไป ภายหลังเมื่อถูกคณะสงฆ์ลงโทษให้อยู่คนเดียว จึงสำนึกผิดได้และได้ตั้งใจบำเพ็ญเพียรในข้อวัตร สัมมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในที่สุดท่านได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา (มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, 2565)

จากเรื่องพระฉันทนเถระดังกล่าวมานี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า พระฉันทนเถระแม้จะมีนิสัยเป็นคนพาล ดื้อรั้น เมื่อถูกเรียกให้มาพบพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระสัพพัญญุตญาณ จึงทรงแนะนำสั่งสอน ตักเตือนด้วยเมตตาธรรมให้เลิกด่าพระอัครสาวกถึง 3 ครั้ง เสมือนกับชี้ชุมทรัพย์ให้ แม้พระองค์จะเป็นกัลยาณมิตรสอนดีเท่าไร แต่นิสัยคนพาลของพระฉันทนเถระก็ไม่ยอมเชื่อฟังโดยง่าย สุดท้ายจึงทรงรับสั่งให้ลงพรหมทัณฑ์ (โทษอย่างสูง) คือ ประชุมสงฆ์ลงโทษพระฉันทนเถระ โดยไม่ให้พูด หรือกล่าว ตักเตือน สั่งสอน เนื่องจากพระฉันทนเถระเป็นภิกษุหัวดื้อ ถือตัวว่าเป็นคนเก่า (นายฉันทนอำมาตย์) เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า ภายหลังพุทธปรินิพพานพระฉันทนเถระถูกสงฆ์ลงพรหมทัณฑ์ถึงกับเป็นลมสลบไป แต่ยังคงกลับใจเป็นคนดีได้ หันมาปฏิบัติธรรมเป็นประจามีได้ขาด จนกระทั่งพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง เข้าถึงนิพพานได้ ดังนั้น “หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะมงคลสูตร สามารถนำไปพัฒนาชีวิตได้ทุกเพศทุกวัย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นได้” (พระมหาพิเชษฐ์ จิตตมโล, 2559)

พระพุทธเจ้าเป็นต้นย่อมทำตนและผู้เกี่ยวข้องให้เจริญ คือพระพุทธเจ้าทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ เพราะทรงบำเพ็ญคุณความดีมาโดยตลอด พระอัครสาวกมีพระสารีบุตรเถระ เป็นต้น ได้บรรลุสาวกการมีญาณก็ต้องสั่งสมความดีไว้มากเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่า ทวยเทพและมนุษย์เป็นอันมากได้สมาคม สนทนากับพระพุทธเจ้า พระอสีติมหาสาวก พระสาวก เป็นต้นผู้เป็นบัณฑิตหรือสัตบุรุษ ย่อมรู้ธรรมของสัตบุรุษ ย่อมทำแต่ความดีและได้บรรลุคุณธรรมต่างๆ มีโสดาปัตติผล เป็นต้น (วสิน อินทสระ, 2556)

ลักษณะการคบคนในมงคลสูตร

การคบคนปรากฏในพระไตรปิฎกในแง่ของการเลือกในการเข้าหาคนที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นมนุษย์ที่จะเลือกรับความรู้หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น ในแง่ของความจำเป็นทางสังคมปรากฏว่าในในมงคลสูตรเป็นการอ้างถึงการคบคนที่มีความหลากหลายแต่ไม่อาจเลือกได้ กล่าวคือ

1. การเลือกคบตามสิ่งที่เห็น เนื่องจากมนุษย์ในสมัยโบราณเชื่อว่าสิ่งภายนอกทำให้เกิดมงคล คือพวกทิวภูมิมงคลิกะ เชื่อว่า สิ่งที่มีมองเห็นเป็นมงคล เช่น เห็นนกแอ่นลม ผลมะตูมอ่อน หลิงมีครรภ์ เป็นต้นถือกันว่าเป็นมงคล แต่ถ้าเห็น หม้อเปล่า คนตาบอด คนตาย ถือว่าเป็นอัปมงคล

2. การเลือกคบคนตามสิ่งที่ได้ฟัง พวกสุตมมังคลิกะเชื่อว่า เสียงที่ได้ยินเป็นมงคล เช่นได้ยินว่า เจริญแล้ว เต็มแล้ว ฤกษ์ดี ถือว่าเป็นมงคลชีวิต แต่หากได้ยินว่า ตาบอด ง่อย เปลี้ย แก่ เจ็บ ตาย ถือว่าเป็นอัปมงคล

3. การเลือกคบคนตามสิ่งที่ได้รู้ พวกมุตมมังคลิกะ เชื่อว่า อารมณ์ที่รับรู้เป็นมงคล เช่นตื่นเช้า ได้เคี้ยวไม้สีฟัน อาบน้ำ ทาตินสอพอง นุ่งผ้าขาว ได้จับแผ่นดิน จับพีชสีเขียว จับมูลโค ถือว่าเป็นมงคล (สมิททิพล เนตรนิมิตร, 2560) มงคล หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี ตามหลักพระพุทธศาสนา จึงหมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญหรือเรียกว่า อุดมมงคล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561). มงคลจึงเป็นเหตุแห่งความสุขความเจริญมาให้ คือนำความโชคดี ความสวัสดิและความสุขมาให้ ตามที่ตนปรารถนา มงคลมี 2 อย่างคือ 1.มงคลทางโลกหรือมงคลภายนอก คือสิ่งที่เป็นวัตถุซึ่งชาวโลกถือว่าเป็นมงคล ได้แก่สิ่งของ สัตว์ และต้นไม้บางชนิด เช่น มงคลแฝด ของขลัง ช้างเผือก ใบเงินใบทอง รวมถึงชื่อ อักษร กาลเวลาหรือฤกษ์ยาม เป็นต้น 2.มงคลทางธรรมหรือมงคลภายใน คือมงคลที่เป็นข้อปฏิบัติ ต้องทำให้ได้จริงจึงจะเป็นมงคล มี 38 ประการ เช่นไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิต การให้ทาน การประพฤติธรรม ความกตัญญู เป็นต้น จัดเป็นมงคลชีวิต (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

จะพบว่าลักษณะของมงคลนำไปสู่การเลือกคบคน แต่หากพิจารณาในรายละเอียดจะพบกับการไม่เลือกคบคนพาลก่อน โดยการไม่คบในที่นี้ หมายถึง การไม่ไปมาหาสู่ การไม่เป็นเพื่อน การไม่ปฏิบัติตาม การไม่ทำกิจกรรมร่วมกัน การไม่ช่วยเหลือกัน เป็นต้น คนพาล คือคนชั่ว คนไม่ดี เพราะไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ไม่รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แม้คนที่มีการศึกษาดี เรียนจบปริญญาชั้นสูง แต่มีความประพฤติไม่ดี ก็เรียกว่า “คนพาล” ได้เช่นกัน เพราะบุคคลที่ประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ 10 อย่าง คือ กายทุจริต 3 วาจทุจริต 4 มโนทุจริต 3 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1363) ชื่อว่าคนพาล สาเหตุที่เรียกว่า “คนพาล” นั้นเพราะไม่ดำรงชีวิตด้วยปัญญา มีชีวิตอยู่เพียงลมหายใจ

ขณะที่การเลือกคบบัณฑิตในมงคลยกพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบเนื่องจากลักษณะสำคัญของผู้เป็นบัณฑิตมีลักษณะที่ช่วยให้เกิดความแตกต่างทั้งในแง่วิถีคิด วิถีพูดและการกระทำ บนฐานของหลักการที่ปรากฏเริ่มต้นจากสัปปุริสอุปสัมปทา สำนึกกับสัตว์บุรุษเป็นการคบหาท่านผู้ทรงธรรมทรงปัญญาเป็นกัลยาณมิตร ต่อแต่นั้นจึงรับฟังหลักธรรม อันนำไปสู่การเล่าเรียนฟังหาความรู้ได้หลักการนั้นที่ถ่องแท้ ต่อมาก็เป็นโยนิโสมนสิการ ทำในใจให้แคบคายด้วยการคิดพิจารณาอย่างเป็นเหตุเป็นผลถูกต้องตามหลักการ สุดท้ายจึงเป็นธัมมานุวัตรปฏิบัติ คือการนำเอาหลักการเหล่านั้นไปปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติให้ถูกหลัก ไม่ผิดหรือขัดกันทั้งหลักการใหญ่และหลักการย่อย รวมถึงสร้างความชอบธรรมที่ดำรงในการดำเนินชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1634 หน้าที่ 516-517, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเลือกคบบัณฑิตจึงปรากฏในแง่ของการคิด พูดและทำที่ครบถ้วนทั้งนี้ในแง่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องจะพบว่า บุคคลนั้นจะต้องมีหลักการที่ชัดเจนและตรงกับข้อปฏิบัติที่ถูกต้องเช่นเดียวกับหลักการที่เป็นมงคลนั้นไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ยึดกันมาโดยปราศจากการตรวจสอบ หรือทำให้ผู้ปฏิบัติได้พบเป้าหมายที่ถูกต้องและชอบธรรม จะพบว่าข้อปฏิบัติในมงคลสูตรนั้นไม่ได้เลือกที่จะเข้าไปหาและเข้าไปฟังและคิดตามแต่อย่างใด แต่เป็นการคิดแล้วมองถึงการปฏิบัติที่จะนำมาซึ่งข้อเสียหายไม่ได้

ประโยชน์ เพราะจะพบว่า การที่พระเทวทัตคบพระพุทธเจ้าเป็นการคบที่ถูกต้อง แต่การที่พระเทวทัตกลายเป็นคนพาล เพราะพระเทวทัตเลือกจะไม่ปฏิบัติตาม ขณะเดียวกันหากพระภิกษุที่คบพระเทวทัตหากไม่ปฏิบัติตามก็ไม่ถือว่าคบคนพาลเช่นเดียวกัน ข้อพิจณานี้จึงเป็นลักษณะสำคัญของการคบคนในมงคลสูตร

บทสรุป

ลักษณะของคนในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1. คนพาล คือคนไม่ดี ย่อมทำตนให้เสื่อมเสียจากประโยชน์ 2 อย่างคือ ประโยชน์สุขในภพนี้และประโยชน์สุขในภพหน้า ลักษณะของคนดีหรือไม่ดีนั้นจะพึงรู้ได้เมื่อคบกันไปนานๆ ถึงรู้ถึงนิสัยใจคอ คือคนพาลมักชอบคิด ชอบพูด ชอบทำ แต่เรื่องที่ไม่ดี เพราะความหลงผิดย่อมไม่รู้ว่ามีสิ่งใดถูกหรือผิด จึงกล้าทำความชั่วด้วยความเคยชิน ดังนั้น การคบคนพาลจึงเป็นอัปมงคล เพราะย่อมนำความเดือดร้อน ความทุกข์มาให้ 2. บัณฑิตหรือสัตบุรุษผู้เป็นกัลยาณมิตร มีนิสัยตรงข้ามกับคนพาลคือชอบ คิด พูด ทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ตามกุศลกรรมบถ 10 มักทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองและมีจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อผู้อื่น รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี เป็นคนมีเหตุผล รู้ว่าการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพราะฉะนั้น การคบบัณฑิต การเข้าใกล้บัณฑิต ไปมาหาสู่เป็นประจำ ย่อมได้ข้อคิดที่ดีๆ เป็นประโยชน์ ทั้งสามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้เป็นชีวิตที่ดีงาม จนกระทั่งประสบความสำเร็จและความสุขที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*, กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.
- พระมหาพิเชษฎ์ จตตมโล. (2559). การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร, *วารสารพุทธมคค์*. 1(2), หน้า 19-24.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2565). *พระอัมมปทีฏฐกาแปลภาค 4*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วสิน อินทสระ. (2556). *สาระสำคัญแห่งมงคล 38*, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 55. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบรรจสนิท.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 31, กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สมิทพิล เนตรนิมิตร, รศ.ดร. (2560). *มั่งคั่งถกที่ปณี : แนวทางการดำรงอยู่แห่งชีวิตที่ยั่งยืน*, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.